

ARTIKKELIT

Hyvinvointivaltio ja markkinat

SEPPO SALLILA

Hyvinvointivaltion ydintavoitteisiin kuuluu köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentäminen. Eri tutkimuksissa nämä arvot on moneen kertaan toistettu. Köyhyyttä on alettu pitää näistä kahdesta tärkeämpänä, jopa hyvinvointivaltion menestymistä ja olemassaoloa mitataan onnistumisella köyhyyden vähentämisessä. Tässä mainitsen vain Stein Ringenin usein viitatus kohdan hänen teoksestaan *The Possibility of Politics* (1987, 141): ”Jos köyhyyttä esiintyy, on hyvinvointivaltio epäonnistunut.”

Tavoitteen asettelun jälkeen tutkimuksen eteen tulee luonnostaan kysymys: Miten hyvinvointivaltio onnistuu tämän tavoitteen toteuttamisessa? Ja nykyisessä tehokkuutta korostavassa ajassa tavoite saa muodon: Miten tehokkaasti hyvinvointivaltio toteuttaa tehtävänsä? Kun asiaa tarkastellaan vielä yksityiskohtaisemmin, kysytään, mikä on yksittäisten tulonsiirtojen ja tulolähteiden vaikutus eriarvoisuuteen ja köyhyyteen. Tämä on tilanne tällä hetkellä: tutkitaan tulonsiirtojen ja muiden tulolähteiden tulonjakovaikutuksia. Tutkimuksia on lukemattomia ja niitä ei ole syytä tässä luetella.

Lisäksi hyvinvointivaltio vaikuttaa köyhyyteen tulonsiirtojen ulkopuolelta koulutuksen, terveydenhuollon, asuntojen rakentamisen tai vaikkapa maataloustukiaisten tai yritystukien muodossa, vaikutuskanavia on lukemattomia. Kannustinideologian mukaan tulonsiirrot köyhille alentavat työn tarjontaa ja sitä kautta markkinatulon mukainen köyhyys nousee. Minimipalkkalainsäädäntö estää aivan pienipalkkaisten töiden syntymistä ja siten ehkä lisää työttömyyttä ja markkinaehtoista köyhyyttä. Hannu Uusitalo nosti tämän vaikutuksen esille uudelleenjakotutkimuksia koskevassa artikkelissaan jo vuonna 1985.

Tulonsiirrot ja verotus ovat kuitenkin ne muodot, joiden vaikutus on välitöntä. Ne antavat köyhille heti lisää rahaa, jos köyhä täyttää tietyt ehdot. Köyhyyttä voidaan tulonsiirtojen ja verotuk-

sen avulla vähentää välittömästi, ja siksi niiden rooli hyvinvointivaltion tavoitteiden kannalta on olennainen.

Tutkimusten pääasiallinen tulos on siinä, että hyvinvointivaltion, erityisesti sen pohjoismaisen muodon, katsotaan olevan huippuluokkaa köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisessä ja vähentämisen tehokkuudessa¹. Tällöin tulosta tarkastellaan kuitenkin lopputilan (esimerkiksi köyhyyssasteen) eikä niinkään syiden näkökulmasta. Poliitiikan kentällä tätä lopputila-näkökulmaa sovelletaan niin, että jos tutkijat kerran ovat osoittaneet nykyiset tulonsiirtojärjestelmät tehokkaiksi, niihin ei tule esittää suuria muutoksia.

Nyt päästään varsinaisesti tämän artikkelin peruskysymykseen. Ovatko hyvinvointivaltion hyvyttä koskevat käsityksemme oikeita? Mittaamme ns. tehokkuutta oikein, tavalla, joka vääjäämättä osoittaa tulonsiirtojen ja verotuksen vaikutuksen oikein? Tässä artikkelissa paneudutaan tämän kysymyksen perusteisiin.

Aiempiä tutkimuksia

Hyvinvointivaltion hyvyyden ja tehokkuuden mittaamiseen tutkijat lähtevät enimmäkseen siitä näkökulmasta, että köyhyyttä ja/tai eriarvoisuutta tutkitaan ensin markkinatulojen, siis ansio-, yritys- ja pääomatulojen jakaumaa tarkastelemalla. Näin saadut köyhyys-, gini- ym. indeksit ote-

¹Käytän *tehokkuus-sanaa* tässä viittaamaan kaavaan: $100 \cdot (\text{köyhyys markkinatuloista laskettuna} - \text{köyhyys käytettävissä olevasta tulosta laskettuna}) / (\text{köyhyys markkinatuloista laskettuna})$. Monet tutkijat käyttävät myös käsitettä *uudelleenjakovaikutus* (esim. Uusitalo 1988b) ja jotkut ensimmäisen asteen vaikutus (*first-order effect*) (Jäntti & Danziger 2000). Tehokkuutta voidaan mitata myös monella muulla tapaa, mutta tämä tapa koskettaa välittömästi tämän artikkelin tutkimusongelmaa.

taan lähtökohdaksi. Seuraavaksi tulojakaumaan lisätään hyvinvointivaltion toimenpiteiden mukanaan tuomia tuloja, siis erilaisia tulonsiirtoja ja verotuksen muotoja. Näin saaduista tulojakauksista lasketaan vastaavat indeksit. Hyvinvointivaltion hyvyttä ja tehokkuutta mitataan näiden indeksien erotuksen avulla.

Menetelmä vaikuttaa varsin selvältä ja ensi näkemältä täysin hyväksyttävältä. Siinä on kuitenkin yksi iso ongelma. On mahdollista, että tulonsiirrot ja verotus vaikuttavat myös markkinoilla määräytyvän tulon, siis ansiotulojen, yritystulon ja pääomatulon, muodostumiseen. Tätä vaikutusta ei saa jäträä tutkimuksista pois. Näin kuitenkin yleisesti tehdään. Täsmällisyyteen pyrkivät tutkijat, kuten Uusitalo, ottavat tämän mahdollisuuden esiin.

Mikä selittää sen, että hyvinvointivaltion tulonsiirrot vaikuttaisivat markkinoiden toimintaan? Vaikutusta ei pidä nähdä pelkästään markkinatulon näkökulmasta vaan laajemmin kaikkea tavaroiden tuotantoa ja jakelua koskevana; tässä palkkatyö on vain osa koko markkinaprosessista. On siis mahdollista, että tulonsiirrot siirtyvät markkinoilla myytävien tavaroiden ja palvelujen hintoihin ja sitä kautta edelleen työn kysyntään ja työstä maksettavaan palkkaan ja yrittäjän kannalta voittoihin ja lopulta pääomatuloon.

Klassiselle taloustutkijalle Karl Marxille (1974, 605) tulonsiirtojen ja markkinoiden suhteen olemassa oli selviö. Jo kapitalismin aamunkoitteessa seurakuntien antama köyhäinapu puuttui markkinoiden toimintaan ja jopa vielä suuremmassa määrin (mitattuna köyhäinavun ja palkan suhteena) kuin nykyään. Köyhäinapu painoi palkkoja alaspäin lisäten (absoluuttista) köyhyyttä. Vaikka tilanne on nykyään toinen, niin tämä historia on hyvä pitää mielessä arvioitaessa hyvinvointivaltion roolia suhteessa markkinoihin. On mahdollista, että alhainen sosiaaliturva johtaa edelleen alhaiseen palkkatasoon ja sitä kautta markkinaehtoisen köyhyyden lisääntymiseen. Ei kuitenkaan ole tutkimuksia, jotka arvioisivat palkkojen ja sosiaaliturvan välitöntä yhteyttä. Emme siis tiedä, alentaako sosiaaliturva palkkoja Marxin tarkoittamassa mielessä.

Nanak Kakwani mainitsee klassikkoteoksessaan *Analyzing redistribution policies* yhteyden markkinoiden ja tulonjakovaikutuksen välillä. Hänen mukaansa periaatteessa mikä tahansa tulonsiirto vaikuttaa tavaroiden kysyntään, työn tarjontaan, säästöjen ja investointien tasoon. Konkreettisesti

hän mainitsee minimipalkan, oman asunnon lainojen korkotuen, palkkojen sitomisen indeksiin sekä suorat ja epäsuorat verot. (Kakwani 1986, 1.) Uusitalo kirjoitti (1988b, 43): "[Hyvinvointivaltion vaikutuksen – S. S.] liioittelun suuruutta on vaikea arvioida, mutta on täysi syy olettaa, että se on merkittävää luokkaa".

Tulonsiirtojen vaikutus markkinatuloon voi siis kanavoitua monta kautta. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan mennä näiden vaikutuskanavien analyysiin, vaan tutkimuksen kohde on tulonjaollinen. Silloin riittää markkinatulon ja käytettävissä olevan tulon jakaumien vertailu, joka tässä vielä tiivistetään näillä tuloilla mitattujen köyhyyksasteiden ja eriarvoisuuden vertailuun. Uusitalon edellä mainittu sitaatti on kohdistunut juuri tällaisessa analyysissa tapahtuvaan tulonsiirtojen vaikutuksen liioitteluun, joka johtuu markkinatulon ja tulonsiirtojen välisen yhteyden huomiotta jättämisestä.

Alussa mainittu Ringen pitää standardeja metodeja, joilla hän tarkoittaa näitä uudelleenjaon ja köyhyyden vähenemisen mittareita, rajoituneina, koska ne eivät ota huomioon nimenomaan tuotannontekijätuloja: "Suorat tulonsiirtojen ja verotuksen vaikutukset käytettävissä olevaan tuloon on otettu huomioon, mutta kaikki vaikutukset tuotannontekijätuloon on jätetty huomiotta. Nämä sisältävät yhteiskunnan taloudellisissa ja sosiaalisissa rakenteissa tapahtuvat muutokset, muutokset politiikoissa, jotka vaikuttavat suoraan tuotannontekijätuloihin (ts. tulopolitiikat), sekä epäsuorat toisen asteen vero/tulonsiirtojen vaikutukset." (Ringen 1996, 20.) Tai hieman myöhemmin sivulla 26: "Voidaan argumentoida sen puolesta, että standardi metodi on epärealistinen, koska se jättää huomiotta tulon muodostumisen prosessin 'ennen' tulonsiirtoja ja verotusta. ... On jo kauan sitten tunnistettu, että standardi metodi on taipuvainen liioittelemaan tulonsiirtojen ja verojen uudelleen jakavaa vaikutusta."

Hwanjoon Kim on tehnyt vuonna 2000 tutkimuksen, jossa hän päätyi tulokseen, että markkinatulon mukainen köyhyys on endogeenista, eli sitä ei pidä ottaa annettuna lähtökohtana (eksogeenisuus-oletus) määriteltäessä hyvinvointivaltion tulonsiirtojen ja verotuksen köyhyyttä poistavaa vaikutusta. Toisin sanoen hyvinvointivaltio vaikuttaa markkinatulon mukaiseen köyhyyteen sitä lisäten, ja tämä pitäisi ottaa huomioon vaikutusta arvioitaessa. Kun hän otti tämän huomioon,

hänen tulostensa mukaan hyvinvointivaltion laajuus ja tulonsiirtojen kohdistaminen köyhille eivät välttämättä saa aikaan alemmaa tulonsiirtojen ja verotuksen jälkeistä köyhyyttä. (Kim 2000.)

Monet tutkimukset pohtivat niitä vaikutuskanavia, jotka selittävät köyhyyttä, eriarvoisuutta ja uudelleen jakavaa vaikutusta eli tehokkuutta. Walter Korpi ja Joachim Palme esittävät, että uudelleenjaon aste eli tehokkuus korreloi positiivisesti tulonsiirtojen laajuuden kanssa ja negatiivisesti pelkästään köyhille suunnattujen tulonsiirtojen asteen kanssa. He yrittävät selittää tätä regiimi-ajattelun pohjalta. (Korpi & Palme 1998.) Stephanie Moller, David Bradley, Evelyn Huber, François Nielsen ja John Stephens selittävät markkinatulon mukaista köyhyyttä teollisella työllisyydellä, työttömyydellä ja palkkojen sopimisella. Tehokkuutta he selittävät hyvinvointivaltion tulonsiirtojen laajuudella ja vasemmistopuolueiden valta-asemalla (Moller & al. 2003). Keskeinen tulos on siinä, että regiimillä ja sen eritekiöillä on merkitystä köyhyyden, eriarvoisuuden ja niiden poistamisen tehokkuuden kannalta. Tämän takia lisään karkean regiimin merkitystä tutkivan osan tähän tutkimukseen.

Andreas Bergh (2005) pitää standardia tehokkuuden mittaria vääränä, koska siinä oletetaan tulojakauman ennen verotusta ja tulonsiirtoja olevan riippumaton hyvinvointivaltiosta, mikä ei pidä hänen mukaansa paikkaansa. Myös Markus Jäntti ja Sheldon Danziger (2000, 41–47) toteavat tämän, mutta käyttävät kuitenkin ensimmäisen asteen tehokkuusmittaria (first-order effects) hyvinvointivaltion vaikutusta arvioidessaan.

Laaja yksimielisyys vallitsee siitä, että jotain liioittelua hyvinvointivaltion köyhyyden vähentämispolitiikan vaikutuksen arvioinnissa tehokkuusmenetelmää käyttäen on, mutta tämän liioittelun eliminoimiseksi ei ole löydetty hyviä keinoja. Edellä olevan perusteella tuntui aivan ensisijaisen tärkeältä nostaa esiin kysymys hyvinvointivaltion hyvyuden eli ennen muuta tulonsiirtojen ja verotuksen köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamisen tehokkuuden mittareista. Näissä mittareissa ongelmallista on ennen muuta markkinoiden ja hyvinvointivaltion suhde.

Tutkimustehtävä

Tarkastelun toteutan kansainvälisen vertailun näkökulmasta. Käytän aineistona 23 maan Luxem-

bourg Income Study -aineiston kotitaloustiedustelua. Lasken näistä aineistoista maakohtaisia tuloerien summia, köyhyysasteita ja gini-kertoimia, joita käytän varsinaisena aineistona. Tavoitteeni on tutkia, miten hyvinvointivaltion ja markkinoiden suhde määrittyy näiden maiden joukossa tämän kaltaisten mittalukujen vertailun kautta. Hyvinvointivaltiota ja markkinoita ei tietenkään kattavasti pystytä kuvaamaan tällaisten lukujen avulla. Hyvinvointivaltiosta jäävät esimerkiksi palvelut, koulutus, tie jne. tarkastelun ulkopuolelle, samoin markkinat määrittellään vain tuotannon tekijätulojen kautta. Tutkimustehtävää ei siis pidä nähdä hyvinvointivaltion ja markkinoiden suhteen täydellisenä esityksenä, vaan rajattuna edellä kuvatun kaltaiseksi.

En käytä puhdasta vertailevaa tutkimusta, jossa maiden ominaisuuksia verrataan sellaisinaan toisiinsa, vaan yritän pienestä havaintoyksikköjen määrästä huolimatta käyttää tilastollisia menetelmiä johtopäätösten varmentamiseen ja merkityksellisten yhteyksien löytämiseen koko tutkitavassa maajoukossa.

Hyvinvointivaltion vaikutusta pyrin mittaamaan tavallista täsmällisemmin. Tavallisesti hyvinvointivaltion roolia tämän abstraktiotason tutkimuksessa mitataan sosiaalimenojen bruttokansantuoteosuudella. Aineistoina ovat tällöin kansantalouden tilinpidon järjestelmät ja niihin pohjautuvat tietokannat, kuten OECD:n sosiaalimenotietokanta tai vastaava (esim. Korpi & Palme 1998). Tässä tutkimuksessa käytän vastaavallaisia käsitteitä, mutta lasken ne kotitaloustasolla kerätyistä aineistoista ja siksi pystyn luomaan käsitteitä, jotka kansantalouden tason kirjanpidosta puuttuvat. Tämän näkökulman tarkennuksen teen jakamalla hyvinvointivaltion tulonsiirrot markkinatulon mukaan köyhiksi määritettyille kotitalouksille ja ei-köyhiksi määritettyille.

Kotitalouksien kokonais- eli bruttotulojen rakennetta voidaan tarkastella seuraavan aselman jaottelujen mukaan. Jaottelun perustelu on aineisto- ja ongelmalähtöinen.

Bruttotulo 1	Bruttotulo 2	Bruttotulo 3
+ Käytettävissä olevat tulot	+ Markkina-tulot + Tulonsiirrot	+ Markkina-tulot Tulonsiirrot + Markkina-köyhille + Ei-markkina-köyhille
+ Välittömät verot		

Bruttotulo voidaan siis määritellä kolmella tapaa näiden jaottelujen mukaan määräytyvinä summina (+-merkkiset summataan sarakkeittain yhteen). Aineistostyistä en voi laskea markkinatuloja tai tulonsiirtoja nettomääräisinä, sillä se edellyttäisi tulonsiirroista ja markkinatuloista perittävän veron määrittämistä erillisinä; nyt täytyy tyytyä niiden yhteenlaskettuun summaan (välittömät verot). Tulonsiirroista voin erotella vielä alalajeja, jotka pystyn kohdentamaan markkinatulon mukaan köyhille ja ei-köyhille, jolloin saadaan lisää bruttotulon jaotteluja; näitä tulon käyttämää analyysin tarkentamiseksi. Myös Korpi ja Palme (1998, 677) pitivät tällaista tulonsiirtojen kohdentumista kuvaavaa mittaria (Index of Targeting of Transfer Income) tärkeänä hyvinvointivaltiota kuvaavana muuttujana.

Lasken myös saatujen tulonsiirtojen ja maksettujen tulonsiirtojen erotuksen, jolloin saan kotitalouden nettomääräisten tulonsiirtojen käsitteen. Mikäli tämä erotus on negatiivinen, eli kotitalous maksaa enemmän veroja kuin saa tulonsiirtoja, määritän sen nolllaksi.

Jaottelu markkinatulon mukaan köyhiksi määrytyviin ja niiden vastakohtiin on harvemmin käytetty menetelmä; itse en tiedä yhtään vastaavaa tutkimusta. Tämä jaottelu mahdollistaa tulonsiirtojärjestelmän yhden tavoitteen – köyhyyden vähentämisen – tuloksellisuuden melko tarkaan analyysiin.

Edellä oleva jaottelu mahdollistaa suhteellisen köyhyyden ja eriarvoisuuden määrittämisen monella tavalla, joista tässä käytän markkinatuloja, käytettävissä olevia tuloja ja bruttotuloja. Näille tuloille muodostan ekvivalentin tulon vastineet², joita käytän näiden mittojen määrittämiseen. Näin saan kolme eri köyhyyden ja kolme eri eriarvoisuuden mitta. Köyhyyttä mitaan köyhyysrajan avulla, joka on määriteltä ekvivalentin tulon mediaanin puolikkaana. Eriarvoisuusmittana käytän gini-kerrointa.

Yksi yleisesti käytetty tapa analysoida hyvinvointivaltion vaikutusta ja roolia kotitalouksien tulojen muodostumiseen tapahtuu toisaalta ns. köyhyyden poistamisen tehokkuuden ja toisaalta tulojen uudelleenjaon vaikutuksen kautta.

²Tämä tapahtuu jakamalla kotitalouden kyseiset tulot kulutusyksiköiden määrällä; kulutusyksiköt määritelen ns. modifioitua OECD-skaalaa käyttäen, jolloin kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1,0, alle 14-vuotiaat lapset 0,3 ja muut 0,5.

Hyvinvointivaltion tehokkuuden mittana pidetään siis usein vaikutusta, jolla valtio puuttamalla tulonjakoon vähentää köyhyyttä (Behrendt 2002; Korpi & Palme 1998; Ringen 1987; Uusitalo 1988 a & b). Tästä voidaan täsmällisessä kielenkäytössä käyttää käsitettä hyvinvointivaltion uudelleenjaon vaikutus, mutta käytän tässä lyhyiden vuoksi tehokkuuden käsitettä. Edellä mainittu köyhyyden ja eriarvoisuuden mitat mahdollistavat tällaisten tehokkuuden ja uudelleenjaon mittareiden luomisen.

En määritä näitä tässä artikkelissa tämän täsmällisemmin. Hyvän kuvan uudelleenjaon mitareista saa Uusitalon tutkimuksesta (1988b) ja köyhyyden poistamisen tehokkuudesta Johan Fritzellin ja Veli-Matti Ritakallion tutkimuksesta (2004).

Tässä artikkelissa tarkastelen siis sitä mahdollisuutta, että markkinat ottavat toiminnassaan huomioon hyvinvointivaltion toimien vaikutukset jo etukäteen. Hyvinvointivaltion toimilla tarkoitan tässä nimenomaan tuloja uudelleen jakavan järjestelmän toimintaa ja laajuutta. Kysymyksessä voi olla eräänlainen markkinoiden ja hyvinvointivaltion toimien muodostama vaikutusten kehä. Otan tässä artikkelissa esiin vain pääkysymyksen: Onko hyvinvointivaltion tulojen uudelleenjaon laajuus yhteydessä markkinoiden ei-toivottaviin ominaisuuksiin, kuten köyhyyteen ja eriarvoisuuteen? Lisääkö vai vähentääkö hyvinvointivaltion laajuus markkinoilla ilmenevää köyhyyttä ja eriarvoisuutta? Ja jos jonkinlainen yhteys löytyy, niin miten se olisi otettava huomioon hyvinvointivaltion tulonsiirtojen vaikutusta arvioitaessa? Ovatko hyvinvointivaltion onnistumista mittaavat käsitteet valideja? Tällä viitataan näihin tehokkuutta mittaaviin käsitteisiin.

Tarkastelun avauksena piirrän kuvion markkinatulon avulla mitatun köyhyyden suhteesta hyvinvointivaltion laajuuteen; toteutan sen heti aineiston tarkan esittelyn jälkeen. Sitten siirryn täsmällisempien yhteyksien analyysiin korrelaatioiden avulla (taulukko 2). Nämä korrelaatiot esittävät samalla myös hyvinvointivaltion hyvyden mittapuun, eli jos esimerkiksi hyvinvointivaltion laajuus on vahvassa negatiivisessa korrelaatioissa käytettävissä olevan tulon jakauman, siis tulonsiirtojen ja verotuksen jälkeisen tulojakauman, ominaisuuksiin, kuten köyhyysasteeseen ja gini-kertoimeen, niin hyvinvointivaltio on onnistunut päätavoitteissaan. Tehokkuuden suhteen korrelaatioissa tulisi myös näkyä positiivisen yhtey-

den hyvinvointivaltion laajuuden ja tehokkuuden välillä. Nämä korrelaatiot ja yhteydet muodostavat analyysin lähtökohdan ja sisältävät myös markkinoiden ja hyvinvointivaltion suhteen.

Näissä korrelaatioissa tehokkuuden käsite näyttelee analyysin kannalta kahdenlaista roolia. Ensiksi välitön yhteys hyvinvointivaltion laajuutta mittaaviin muuttujiin kertoo suoraan, onko laajuudella merkitystä tehokkuuden näkökulmasta. Toiseksi ajatusta jatketaan tehokkuusmittarin todellisen luonteen ymmärtämisen suuntaan.

Engelmana on markkinoiden ja hyvinvointivaltion suhteen käsittelyn laiminlyönti. Tämän selvittämiseksi jatkan analyysia samanlaisella korrelaatiomatriisilla kuin edellä, mutta nyt vakioin markkinatulon avulla lasketun indeksin. Toisin sanoen toisessa korrelaatiomatriisissa (taulukko 3) markkinoiden ja hyvinvointivaltion välinen yhteys on poistettu muiden muuttujien ja hyvinvointivaltiota kuvaavien muuttujien välisestä yhteydestä. Tämä on perinteinen tapa ja silloin on kyse osittaiskorrelaatioista. Vertaamalla näitä kahta korrelaatiomatriisia voimme tehdä johtopäätöksiä markkinoiden ja hyvinvointivaltion välisestä suhteesta. Jos korrelaatiot pysyvät samoina, markkinoiden ja hyvinvointivaltion suhde ei vaikuta tarkastelun kohteena olevaan korrelaatioon. Jos taas käy toisin, niin suhteella on merkitystä.

Lopuksi aivan lyhyesti jaan aineiston maat kahteen ryhmään, regiimiin, ja analysoin jaon vaikutusta keskeisimpään tulokseen. Tämä palauttaa analyysin tässä mainittuun keskusteluun, jossa regimitarkasteluilla on tärkeä roolinsa.

Aineisto

Aineistona on Luxembourg Income Studyn eli LIS-sarjan uusin käytettävissä oleva aineisto, jossa on mukana lapsitiedosto OECD-modifioitujen kulutusyksiköiden laskemista varten. Tällaisia maita aineistoon jäi 23. Aineistovuosi on yleensä vuoden 2000 tuntumassa, poikkeuksen tekevät Sveitsi vuodelta 1992 ja Ranska vuodelta 1994.

Osasta maita (Itävalta, Italia, Luxemburg, Unkari, Venäjä ja Slovenia) tulotietoja on saatu vain nettotuloista. Kaikki suhdeluvut on laskettu näiden osalta nettotuloista, mikä nostaa tulonsiirtojen osuuksia. Kuitenkin myös tulonsiirrot ovat tällöin nettomääräisiä, joten suhdeluvut eivät ole täysin vääriä. Ehkä köyhimpien kotitalouksien saamat tarveharkintaiset tulonsiirrot, joi-

ta ei yleensä veroteta, saavat suuremmat suhdeluvut näissä maissa. Tämän takia olen laskenut joistakin tulonsiirroista kaksi suhdelukua, yhden käytettävissä olevasta tulosta ja toisessa jakajana ovat olleet bruttotulot. Tällöinkään ei päästä siitä, että toisissa maissa tulonsiirrot ovat nettomääräisiä (verotus vähennetty) ja toisissa bruttomääräisiä. Tulokset näyttävät yleisesti ottaen olevan selkeämpiä, jos suhdeluvun jakajana ovat käytettävissä olevat tulot, ja siksi raportoin vain tämän selkeämmän tuloksen. Aineistossa muuttuja ”käytettävissä oleva tulo” = ”bruttotulo”, jos kyse on näistä maista. Varmuuden vuoksi testaan tulosten herkkyyttä tämän tiedon suhteen, mikä tapahtuu esittämällä kahdet korrelaatiot.

Maiden valinnassa ei tämäntyyppisissä vertailevissa tutkimuksissa kuitenkaan yleensä käytetä satunnaisotantaa, vaan on valittu sosiaalipoliittisia regiimejä edustavia maita (esim. Korpi & Palme 1998) tai vain kehittyneitä kapitalistisia demokratioita (Moller & al. 2003). Kuitenkin käytetään tilastollisia menetelmiä, joissa päätelmien lähtökohtana on otoksen satunnaisuus.

Maiden valinta ja muuttujat, etenkin mitta-asteikko, ovat vertailevassa tutkimuksessa (Palme 2003) ja tilastollisessa tutkimuksessa (pienen lukumäärän ongelma) hieman eri asia, ongelma kummassakin.

Tietenkin tuloksia voi tulkita siten, että ne pätevät ”näiden maiden joukossa”, eli väitteet koskevat vain näitä kahta maaryhmää, eikä mitään yleistystä tehdä hyvinvointivaltion köyhyyttä vähentävästä luonteesta tms. Ja jos yleistyksiä tehdään, se tapahtuu hyvinvointivaltion ideaalityyppien avulla, jolloin alun perin tutkimusyksiköiksi on valittu näitä ideaalityyppejä. Esimerkiksi Korpi ja Palme (1998, 665) käyttivät ”vertailtavimpien maiden periaatetta”, jolloin vertailtavuuden kriteereinä olivat demokratian pitkä kesto ja yli miljoona asukasta. Tällöin tilastollisen testin merkitys muuttaa luonnettaan ja johtopäätösten teko perustuu niistä karkeampiin yleistyksiin. Tämä karkeampi ja varovaisempi tulkintamistapa lienee viisaampi. Käytän kuitenkin termiä ”tilastollinen merkitsevyys”, joka ei siis ole täysin korrekti, mutta antaa kuitenkin paljon tukea lukujen tulkinnalle ja vertailulle.

Esimerkiksi Korpi ja Palme (1998, 676–680) eivät esittäneet 11 maan aineistostaan tilastollisia testejä, vaan esimerkiksi korrelaatio 0,49 oli ”suhteellisen alhainen”, -0,53 ”kohtuullinen” ja 0,92 ”voimakas”. Sen sijaan Moller kumppaneineen

(2003) käyttäessään 14 maan aineistoa ja kustakin maasta useita havaintoja eri vuosilta tulksivat tuloksia tilastollisten testien avulla normaaliin tapaan. Tämä jälkimmäinen on tieteellisissä teksteissä yleinen tapa ja siksi valitsen sen, mutta yrittän olla konservatiivinen tulkinnan suhteen.

En jaa tässä maita regiimeihin Korven ja Palmen tapaan, ja siksi tulkinta käyttää hieman eri logiikkaa poiketen heidän lähinnä vertailevasta metodistaan. Vertailevan metodin tavoitteena on löytää lainomaisuuksia yksittäisten maiden tai maaregiimien vertailun kautta. Tässä lainomaisuuksia etsitään normaalilla tavalla muuttujien välisten yhteyksien kautta. Regiimi-jaottelun teen tässä käytetyn aineiston pohjalta käyttäen mittana kuvion 1 havaintojen jakautumista, mutta tulosta vastaa melko hyvin yleisiä jaotteluja.

Tässä artikkelissa esitettävät tulokset riippuvat valituista maista, minkä osoitan jäljempänä. Esitettävä tulos on aina keskimääräinen, ei mikään ääriarvo. Jos olisin valinnut tietoisesti ne maat, jotka tuottavat ääriarvoja, monet tässä tilastollisesti merkitsevästä tuloksista olisivat menettäneet tämän arvonsa. Mutta missään tekemässäni ääriarvo-analysissa korrelaatiot eivät heilahdelleet laidasta laitaan, toisesta tilastollisesti merkitsevyydestä vastakkaiseen tilastolliseen merkitsevyyteen. Suurin vaikutus oli tilastollisen merkittävyyden menettäminen tai saavuttaminen 0–3 maata poistamalla, kun testasin kaikki mahdolliset maiden poiston kombinaatiot (2 048 vaihtoehtoa).

Rajaan aineistoni kotitalouden päämiehen iän mukaan 25–59-vuotiaisiin. Samanlaista rajausta, niin ikään LIS-aineistossa, käytti Moller kumppaneineen (2003). Tällä rajauksella haluan rajata pääosan eläkeläisistä tutkimuksen ulkopuolelle, sillä jo työmarkkinat jättäneet eivät sovellu markkinatulolla mitatun köyhyyden mittaamiseen (he ovat kaikki köyhiä). Eläkkeet ovat dominoivassa asemassa tarkasteltaessa koko hyvinvointivaltion tulojen uudelleenjaon prosessia, ja tällä rajauksella haluan tuoda hyvinvointivaltiota esiin sen toisen puolen, joka kohdistuu työikäisiin.

Käytän viimeistä saatavaa vuotta olettaen, että aineistojen laatu paranee vuosien kuluessa, koska enenevä määrä tutkijoita ympäri maailman joutuu ottamaan aineistoon kantaa. Kuitenkin tulonsiirtojärjestelmät ovat eri LIS-maissa erilaiset ja siitä seuraa yhteensovittamisen ongelmia. Käytän myös melko yleisiä tulokäsitteitä, kuten markkinatulo ja tulonsiirrot kokonaisuutena, jol-

loin eri järjestelmien erot sulautuvat näihin yleisempiin käsitteisiin. Lähden tässä oletuksesta, että LIS-aineisto on riittävän hyvä ja vertailukelpoinen.

Koska LIS-aineisto sisältää tulot maakohtaisena valuuttana, käytän muuttujina vain suhteellisia lukuja. Uudet muuttujat lasken maakohtaisista ja valuuttakohtaisista summista.

Muuttujaan TRANMI otin mukaan tulonsiirroista ja veroista käteen jäävät tulot, mikäli tämä on suurempi kuin nolla ja kotitalous on markkinatulon mukaan köyhä. Koska markkinatuloista maksettavat verot ovat yleensä suuremmat kuin kotitalouden saamat tulonsiirrot, näillä kotitalouksilla TRANMI-muuttujan arvo on nolla. Jos kotitalous ei ole markkinatulon mukaan köyhä, niin muilta osin vastaavan muuttujan nimi on TRMUU. Tällöin muuttujien TRANMI ja TRMUU summa sisältää niistä kotitalouksista kerätyt tulonsiirrot, joissa verot yhteensä ovat alemmat kuin saadut tulonsiirrot, eli kotitaloudet ovat nettosaajia. Muuttujat TRANMI ja TRMUU on siis muodostettu kotitaloustasolla. Sen sijaan muuttuja TRANSI, joka on alkuperäinen LIS-muuttuja, sisältää kaikki kotitalouden saamat tulonsiirrot bruttomääräisenä. Myös tulonsiirrot sinänsä olen jakanut köyhyyden mukaan, jolloin muuttuja SOCPMI sisältää markkinatulon mukaan köyhiksi luokiteltavien bruttotulonsiirrot.

Muuttujat

Kotitaloustasolla:

TRANMI = $\max(0, \text{sum}(\text{DPI}, -\text{FI}))$, jos kotitalous on markkinatulon mukaan köyhä
 TRMUU = $\max(0, \text{sum}(\text{DPI}, -\text{FI}))$, jos kotitalous ei ole markkinatulon mukaan köyhä
 SOCPMI = TRANSI, jos kotitalous on markkinatulon mukaan köyhä, ja 0 muulloin

Aggregaattitasolla eli maittain:

POORDPI = $100 \cdot \text{TRANMI} / \text{DPI}$, jonka vastinpariksi loin muuttujan
 MUUDPI = $100 \cdot \text{TRMUU} / \text{DPI}$, ja näiden summa on
 NETTOTR = $100 \cdot \text{sum}(\text{TRANMI}, \text{TRMUU}) / \text{DPI}$
 SOSDPI = $100 \cdot \text{TRANSI} / \text{DPI}$
 SOC = $100 \cdot \text{SOCPMI} / \text{DPI}$

DPI = käytettävissä olevat tulot

FI = tuotannon tekijätulo, brutto

TRANSI = LIS-muuttuja tulonsiirrot (Total transfer income)

Taulukko 1. Käytetty LIS-aineisto, rajattu kotitalouksiin, joissa päämiehen ikä on 25–59 vuotta

Maa	dpipoor	mipoor	ginidpi	ginimi	sosdpi	poordpi	soc	muudpi
Belgia	9,7	22,8	0,24	0,38	17,0	7,4	8,6	9,3
Englanti	13,9	27,5	0,35	0,47	11,8	8,5	8,4	0,7
Hollanti	9,2	19,2	0,26	0,35	11,6	5,1	6,3	1,4
Israel	15,9	28,1	0,35	0,51	15,1	8,7	8,7	1,4
Italia	14,6	18,8	0,34	0,38	8,7	4,6	3,6	1,5
Itävalta	8,6	20,0	0,27	0,35	15,2	6,6	6,5	10,0
Kanada	13,4	22,4	0,30	0,39	8,5	4,4	4,2	1,5
Luxemburg	6,9	16,9	0,27	0,35	12,7	5,7	5,4	6,3
Norja	6,0	19,3	0,24	0,35	13,4	5,3	6,3	0,7
Puola	9,8	24,5	0,31	0,44	25,0	9,8	10,9	20,4
Ranska	8,5	21,2	0,29	0,40	15,0	7,1	7,2	2,8
Romania	8,2	18,0	0,29	0,35	11,2	4,6	3,8	6,2
Ruotsi	6,3	23,7	0,24	0,39	22,9	8,0	11,1	8,0
Saksa	8,5	20,9	0,25	0,37	12,2	5,3	5,8	1,0
Slovenia	7,7	18,3	0,24	0,33	17,6	6,7	6,6	1,0
Suomi	5,9	22,7	0,24	0,38	16,1	7,5	7,3	9,5
Sveitsi	11,0	15,8	0,31	0,36	5,2	2,9	2,6	13,7
Taiwan	7,8	9,6	0,29	0,30	7,4	1,0	1,3	5,1
Tšekki	5,8	15,8	0,25	0,34	11,0	3,7	4,2	11,2
Unkari	8,4	31,1	0,30	0,52	22,4	17,9	10,2	1,3
USA	17,2	22,9	0,37	0,44	5,0	2,8	2,7	2,9
Venäjä	23,5	31,4	0,47	0,55	20,2	6,5	6,5	1,2
Viro	15,8	24,6	0,37	0,45	13,0	6,2	5,3	1,0

mipoor = markkinatulon mukainen köyhyysaste, köyhyysrajana 50 % ekvivalentin markkinatulon mediaanista
 dpipoor = käytettävissä olevan tulon mukainen köyhyysaste, köyhyysrajana 50 % ekvivalentin käytettävissä olevan tulon mediaanista

ginimi = markkinatulon mukainen gini-kerroin

ginidpi = käytettävissä olevan tulon mukainen gini-kerroin

sosdpi = tulonsiirtojen osuus käytettävissä olevasta tulosta, %

poordpi = markkinatulon mukaan köyhille menevien tulonsiirtojen ja verotuksen nettosumman osuus käytettävissä olevasta tulosta, %

soc = markkinaköyhille menevät tulonsiirrot, % käytettävissä olevasta tulosta

muudpi = sama kuin muuttuja poordpi, mutta kohteena ei-markkinaköyhät, %

Muuttujia POORDPI ja MUUDPI käytän analysoidakseni tulonsiirtojärjestelmän ja verotusjärjestelmän yhdessä muodostaman nettovaiikutuksen kohdentumista markkinatuloköyhille ja muille.

Suhteuttamalla köyhille menevät tulonsiirrot käytettävissä olevaan tuloon bruttotulojen sijaan sain selkeämmät tulokset. Lisäperusteluna on se, että monet köyhien saamat tulonsiirrot ovat verottomia ja suhteutus nettotuloon kuvaa heidän tulojaan paremmin.

Ginin olen laskenut sekä käytettävissä olevasta tulosta, markkinatulosta, että bruttotuloista, samoin köyhyysasteen, joka perustuu köyhyysrajaan, joka määräytyy 50 prosenttina ao. ekvivalentin tulon mediaanista.

Ginien ja köyhyysasteiden avulla olen laske-

nut köyhyydenpoistovaikutuksen ja uudelleenjaon vaikutuksen indeksit, jotka ovat varsinaisesti suhteellista muutosta kuvaavia indeksejä. Kaavat ovat yleisesti tunnettuja (esim. Fritzell & Ritakallio 2004; Uusitalo 1988b, 50–55).

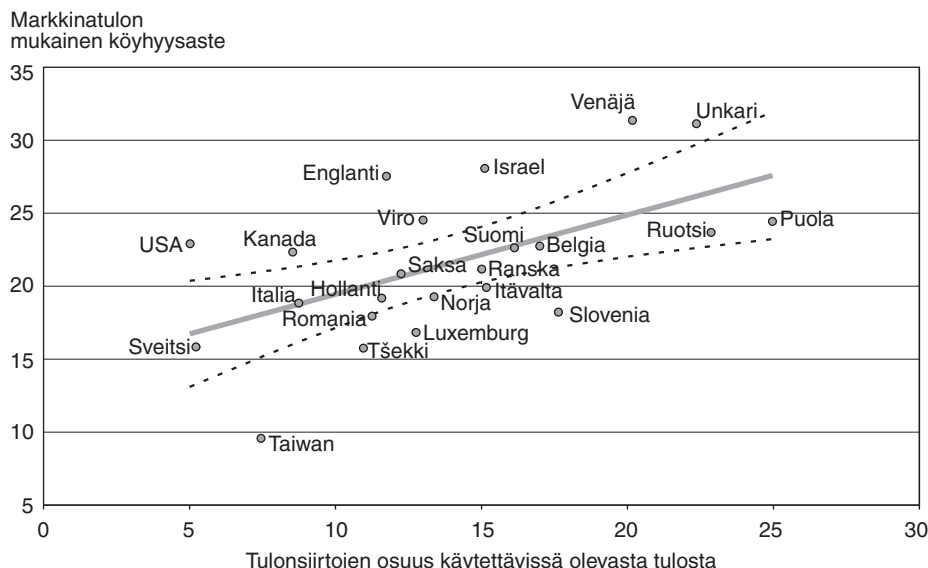
Taulukkoon 1 olen ottanut mukaan keskeisimmät tässä artikkelissa käyttämäni luvut.

Kuvioon 1 olen ottanut tämän tutkimuksen keskeisimmän yhteyden, mikä on markkinatuloilla mitatun köyhyysasteen ja muuttujan ”tulonsiirtojen osuus käytettävissä olevista tuloista” välillä. Olen lisännyt siihen regressiosuoran ja siihen liittyvän 95 %:n luottamusvälin. Suoran yhtälö on

$$mipoor = 14,01189 (5,56) + 0,54344 * sosdpi (3,19)$$

Suluissa olevat luvut ovat kertoimien tilastolli-

Kuvio 1. Tulonsiirtojen laajuuden (x-akseli) yhteys markkinatulolla mitattuun köyhyysasteeseen (y-akseli), tätä yhteyttä kuvaava regressiosuora ja sen 95 %:n luottamusväli

sia t-arvoja, jotka kertovat, että kertoimet ovat tilastollisesti merkitseviä, mallin selitysaste on 33 prosenttia. Myöhemmin tulen esittämään tälle yhtälölle täsmällisemmän muodon, jossa käytän maiden ryhmittelyä lisäselittäjänä.

Yhtälö esittää tämän artikkelin keskeisen kulminaatiopisteen, jonka ympärille analyysi rakentuu. Melko selvältä tämän mukaan näyttää, että tulonsiirtojen laajuus vaikuttaa markkinatulolla mitattua köyhyyttä lisäävästi. Jatkossa tätä tulosta täsmennetään, kirkastetaan ja varmistetaan.

Tulokset ovat näin pienissä aineistoissa herkkiä mukana olevien maiden suhteen. Tein kuvion 1 regressiosuoralle herkkyyshanalyysin, jossa poistin 0–3 maata analyysistä; yhteensä eri malleja oli 2 048. Ylipäättään kauimpana keskustasta olevat maat vaikuttavat eniten tuloksiin. Kuviosta 1 voimme havaita, että suuren vaikutuksen omaavia maita on runsaasti ja tämän voi havaita myös tuloksista.

Kaikkein heikoin yhteys saadaan, kun poistetaan Venäjä, Unkari ja Taiwan. Selitysaste on tällöin 13 prosenttia ja yhtälö on muotoa

$$mipoor = 17,79 (8,01) + 0,25 * sosdpi (1,61),$$

t-arvo 1,61 viittaa tilastollisesti ei-merkitsevään 5 %:n riskillä

Ja vahvin yhteys saadaan, kun poistetaan Englanti, Kanada ja USA. Selitysaste on tuolloin 53 prosenttia ja yhtälö on

$$mipoor = 10,19 (4,01) + 0,75 * sosdpi (4,55)$$

Kuvion 1 yhtälö edustaa tässä herkkyyshanalyysissä tyypillistä keskimäärästä tulosta.

Ei voida suoraan sanoa, että Venäjä, Unkari ja Taiwan ovat outliers-tapauksia (vieraita havaintoja), jotka pitäisi poistaa tutkimusaineistosta. Taiwan ehkä voisi olla outlier, mutta Venäjä ja Unkari tukevat toisiaan ja siksi ne eivät olisi poikkeavia. Vertailevassa tutkimuksessa outliers-tapauksiin tulisi suhtautua siten, että olisi pyrittävä ymmärtämään outo käyttäytyminen. (Landman 2000, 7.) Ylipäättään samanlaiseen tilastolliseen ankaruuteen kuin suurten lukumäärien tutkimuksissa ei vertailevassa pienten lukumäärien tutkimuksessa pyritä. Tilastollisia menetelmiä käytetään pääasiassa kausaalisten yhteyksien löytämiseen, ei niiden eksaktiin todistamiseen. Metodologinen keskustelu tästä asiasta on vielä kesken (Mahoney 2000). Niin suhtaudun myös tässä tutkimuksessa, tilastollisesti merkitseviksi osoitettuneille yhteyksille annan vahvan yhteyden leiman, jota ei saa jättää huomiotta.

Analyyysi

Aloitan analyysin tutkimalla köyhyyslukujen ja eriarvoisuuslukujen yhteyttä tulonsiirtojen laajuuteen. Lisäksi analysoin näiden lukujen avulla määriteltyjen vaikuttavuusindeksien yhteyttä hy-

Taulukko 2. Köyhyysasteiden (mi = markkinatulo, dpi = käytettävissä oleva tulo), gini-kertoimien ja vastaavien vaikutuslukujen korrelaatiot (Pearson) hyvinvointivaltion laajuuteen (sosdpi), köyhille suunnattujen tulonsiirtojen ja verojen nettovaikutus (poordpi) ja köyhille suunnatut bruttotulonsiirrot (soc); korrelaatioiden tilastollinen merkitsevyys (p)

	tulokäsitteet brutto ja netto N = 23			tulokäsitteet brutto N = 17		
	sosdpi	poordpi	soc	sosdpi	poordpi	soc
köyhyysaste mi	0,57	0,73	0,67	0,48	0,82	0,71
p	0,004	0,000	0,001	0,053	0,000	0,002
köyhyysaste dpi	-0,12	-0,06	-0,13	-0,32	0,06	-0,11
p	0,576	0,797	0,563	0,211	0,833	0,672
köyhyysastevaikutus	0,59	0,55	0,66	0,70	0,59	0,67
p	0,003	0,007	0,001	0,002	0,013	0,003
gini(mi)	0,40	0,60	0,46	0,26	0,64	0,48
p	0,057	0,003	0,028	0,315	0,006	0,051
gini(dpi)	-0,06	0,02	-0,13	-0,31	0,01	-0,19
p	0,791	0,924	0,559	0,229	0,979	0,473
uudelleenjakovaikutus	0,64	0,70	0,81	0,70	0,75	0,81
p	0,001	0,000	0,000	0,002	0,001	0,000

Spearmanin järjestyskorrelaatiot ovat kaikki samalla tavalla tilastollisesti merkitseviä ja korrelaatiot hyvin lähellä näitä Pearsonin korrelaatioita. Esimerkiksi poormi*sosdpi Spearman on 0,56. Suurin ero löytyy ginimi*sosdpi -korrelaatiosta, jossa Spearman on 0,32 (p = 0,132).

vinvointivaltion laajuuteen. Otan huomioon tässä eräiden maiden tulotietojen nettomääräisyyden poistamalla ne rinnakkaisanalyyseistä. Tämän osoittamiseksi riittävät yksinkertaiset Pearsonin korrelaatiot ja niiden tilastolliset merkitsevyydet, jotka esitän taulukossa 2. Olen verrannut näitä myös Spearmanin korrelaatioihin, mutta tulokset eivät poikkeakaan toisistaan ja jätän ne siksi pois. Järjestyskorrelaatio voi yleensä ottaen olla pienten lukumäärien tutkimuksessa parempi vaihtoehto (Mahoney 2000), mutta koska tulokset eivät eroa toisistaan, käytän Pearsonin eli intervalliasteikollisia korrelaatioita.

Korrelaatiot ilmaisevat tässä, johtuen aineiston poikkileikkausluonteesta, vain muuttujien välisen yhteyden olemassaoloa, ja siksi kausaalista yhteyttä niiden välille ei voida osoittaa. Korrelaatioita tulkittaessa tämä täytyy pitää mielessä, sillä muuttujien välinen yhteys voi johtua toisistaan vahvistavan tai heikentävän vuorovaikutuksen olemassaolosta. Lisäksi vaikutukset tai yhteydet voivat olla mekanismiltaan erilaisia, kun puhutaan tulonsiirtojen vaikutuksista markkinatulon mukaisen köyhyyteen tai käytettävissä olevan tulon mukaiseen köyhyyteen. Jälkimmäinen vaikutus on välittömämpää kuin edellinen. Jälkim-

mäinen vaikutusmekanismi on paljolti tulovaikutusta ja edellinen mekanismi on joltain muuta, joltain mitä emme täsmällisesti tiedä.

Ensiksi katsotaan taulukon 2 ensimmäistä riviä, jolla ovat markkinatulon mukaisen köyhyysasteen yhteydet eri sosiaaliturvan laajuusmittareihin. Tulos on aivan selkeä: mitä laajempi hyvinvointivaltion sosiaaliturva on, sitä korkeampi on köyhyysaste. Kuvion 1 tulos vahvistui. Kun aineistosta poistetaan ne maat (6), joista tiedot perustuvat nettotuloihin, tulos ei muutu, osin se jopa voimistuu. Tulos ei myöskään muutu, kun sosiaaliturvasta tarkastellaan köyhille menevää osaa (muuttujat poordpi ja soc), pikemminkin tulos on vielä selkeämpi. Siis: mitä enemmän markkinatulon mukaan luokitetuille köyhille annetaan tulonsiirtoja, sitä suurempi on markkinatulon mukaan mitattu köyhyys.

Tietenkin korrelaatiota voi tulkita myös toisinpäin: mitä enemmän on markkinatulon mukaisista köyhyyttä, sitä enemmän on (köyhille annettuja) tulonsiirtoja. Jos markkinatulon mukaan köyhiksi luokiteltavia kotitalouksia on paljon, niin ne myös saavat paljon tulonsiirtoja. Jos tulonsiirtojärjestelmä olisi sama kaikissa maissa, niin tämä pitäisikin paikkansa, mutta tämä on myös

hyvinvointivaltion tekijöiden poliittinen valinta, jossa avustuksen kohteeksi valitaan markkinatulon mukaan köyhät ja annetaan heille suhteellisen paljon rahaa. Voidaankin ajatella, että hyvinvointivaltion hyvyyden syvyyttä voidaan mitata köyhien auttamisella ja tämä näkyy vastaavien rahavirtojen määrässä.

Ongelmana tuloksissa on tämän jälkeen se, että markkinaköyhyyden määrät vaihtelevat maittain. Vertailun kannalta olisi jotenkin asetettava maat samalle viivalle.

Tässä ovat esillä hyvinvointivaltion molemmat puolet: toisaalta koko tulonsiirtojen laajuus (sosdpi) ja toisaalta markkinatulon mukaiset köyhät (poordpi, soc), joista poordpi kuvaa todellista nettomääräistä käteen jäävää rahamäärää (eli kaikki välittömät verot on vähennetty tulonsiirroista) ja soc kuvaa samaa kuin sosdpi, mutta kohdejoukkoa ovat köyhät. Suurimmat korrelaatiot taulukon 2 ensimmäiseltä riviltä löytyvät juuri poordpi-muuttujan kohdalla.

Taulukon 2 alaosassa tutkitaan gini-kertoimen ja hyvinvointivaltion laajuuden välistä yhteyttä. Eriarvoisuuden kohdalla hyvinvointivaltion laajuus näyttäisi keskittyvän markkinatulon mukaiseen eriarvoisuuteen, ei hyvinvointivaltion lopputuloksen eli käytettävissä olevan tulon mukaiseen eriarvoisuuteen. Jos jälkimmäistä esiintyy, se on taulukon 2 mukaan negatiivista, eli laaja hyvinvointivaltio alentaa eriarvoisuutta, mutta tässä aineistossa tämä yhteys ei koskaan saavuta tilastollisen merkitsevyyden tasoa. Mutta kuten edellä esitin, on mahdollista, että hieman eri aineistossa merkitsevyys löytyy.

Kun siirrytään näistä eriarvoisuuden mitoista niitä yhdistävään mittaan eli uudelleenjakovaikutukseen, on tämän kaava seuraava:

$$\text{uudelleenjakovaikutus} = 1 - \frac{\text{gini}(dpi)}{\text{gini}(mi)}$$

Kun tätä kaavaa tarkastelee hyvinvointivaltion laajuuden muuttujien kautta, niin näyttäisi siltä, että markkinatulon mukainen eriarvoisuus (gini[mil]) on ratkaisevassa asemassa, koska korrelaatiot ovat taulukossa 2 sen kohdalla suurimmat. Uudelleenjakovaikutuksen yhteys hyvinvointivaltion laajuuteen näyttää siis perustuvan ennen muuta markkinatulon mukaiseen gini-kertoimeen. Ainoan poikkeuksen tekee 17 maan aineistossa (oikeanpuoleiset sarakkeet) oleva yhteys hyvinvointivaltion koko laajuuteen (sosdpi), jossa käytettävissä olevan tulon mukainen gini-kertoi-

men ja sosdpi-muuttujan yhteys on hieman voimakkaampi kuin markkinatulon mukainen yhteys. Köyhille menevien tulonsiirtojen kohdalla yhteys näyttää sen sijaan aina olevan voimakkaassa syy-yhteydessä markkinatulon mukaiseen gini-kertoimeen.

Korpi ja Palme (1998, 676) löysivät korrelaation 0,92 gini-kertoimella mitatun uudelleenjakovaikutuksen ja hyvinvointivaltion laajuuden välillä. Tässä korrelaatio supistui aineistosta riippuen 0,64:ksi tai 0,70:ksi. Tämä vaikutushan on hyvinvointivaltion tulonsiirtojen ja verotuksen sosiaalipoliittinen päämäärä, joten melko korkeaa lukua voikin odottaa. Laajalla hyvinvointivaltiolle ja uudelleen jakavalla vaikutuksella näyttää olevan siis tässäkin näiden 23 tai 17 maan aineiston joukossa voimakas yhteys. Mutta yhteys voi johtua markkinatulon jakaumasta. Tätä yhteyttä analysoidaan jatkossa lisää.

Tässä saatu tulos vahvistaa Korven ja Palmen tuloksen uudemmalla ja laajemmalla aineistolla. Se, mitä he eivät raportoineet, on, että yhteys näyttäisi johtuvan markkinatulon mukaisesta indeksin arvosta.

Poistavatko universaalit etuudet tarveharkintaisia paremmin markkinoiden jälkeistä köyhyyttä ja eriarvoisuutta? Korpi ja Palme käyttivät hieman toisenlaista muuttujaa mitatessaan köyhille meneviä tulonsiirtoja, nimittäin Index of Targeting of Transfer Incomea, joka saa negatiivisia arvoja, kun tulonsiirrot ovat kohdistuneet bruttotuloilla mitaten köyhille, ja positiivisia, kun tulonsiirrot menevät rikkaille. Indeksi saa lähellä nollaa olevia arvoja, kun tulonsiirrot kohdistuvat tulojakauman keskivälille. Tämän muuttujan ja uudelleenjaon indeksin väliseksi korrelaatioksi he saivat 0,45, kun tässä artikkelissa köyhille menevien nettomääräisten tulonsiirtojen (poordpi) ja uudelleenjaon indeksin korrelaatio on 0,70–0,81, mutta nämä eivät ehkä ole vertailukelpoisia. Ei-köyhille menevien tulonsiirtojen (muudpi) ja gini-kertoimen uudelleenjakovaikutuksen korrelaatio on 0,03 (Spearman on -0,19), joka on pieni verrattuna vastinparinsa POORDPI:n korrelaatioon 0,70 (Spearman on sama). Bruttomääräisten köyhille menevien tulonsiirtojen (soc) suhteen löytyvät samansuuruiset korrelaatiot.

Kun samaa tarkastelee köyhyyden poiston vaikuttavuuden suhteen, tulos on lähes sama. Ja köyhille menevien tulonsiirtojen (poordpi) korrelaatio on 0,55.

Tämän mukaan sekä köyhyyden poiston te-

hokkuus että uudelleenjaon tehokkuus ovat voimakkaassa yhteydessä nimenomaan köyhille menevien tulonsiirtojen kanssa, mutta eivät ei-köyhille menevien tulonsiirtojen kanssa.

Ylipäättään rajoittamalla tulonsiirrot köyhille meneviin päästään selkeimpiin analyysihin ja tuloksiin. Tämä vaikuttaa tärkeältä löydöltä tämänkaltaisten analyysien tarpeisiin.

Taulukon 2 käytettävän tulon mukaisien indeksien arvojen ja hyvinvointivaltion laajuuden välisien yhteyksien osalta nollahypoteesi voisi olla, että hyvinvointivaltion laajuus vähentää näiden indeksien arvoja.

Yleinen tulos on, että ainoankaan korrelaation tilastollinen merkitsevyys ei anna aiheutta hyväksyä nollahypoteesia. Tämän mukaan hyvinvointivaltio ei vähennä, mutta ei myöskään lisää käytettävissä olevan tulon mukaan mitattua köyhyyttä tai eriarvoisuutta. Kim (2000, 19) sai saman tuloksen.

Toinen päätulos ensimmäisestä analyysistä on, että köyhyiden vähenemisvaikutuksella ja uudelleenjakovaikutuksella eli tehokkuudella on selvä positiivinen yhteys hyvinvointivaltion laajuuteen. Mutta tämä yhteys voi johtua siitä, että näiden indeksien jakaja eli markkinatulon mukainen indeksin arvo on voimakkaassa positiivisessa yhteydessä hyvinvointivaltion laajuuteen. Tämä tulos asettaa kysymysmerkin niiden väitteiden perään, jotka esittävät uudelleenjaon ja köyhyysvaikutuksen todellista yhteyttä hyvinvointivaltion laajuuden kanssa. Ja jos vie johtopäätöksen pidemmälle, kyseessä on koko hyvinvointivaltion päämäärin mukaisen tuloksen asettaminen kyseenalaiseksi. Jos siis hyvinvointivaltio ensin syventää köyhyyttä ja sitten poistaa sitä, hyvinvointivaltion tavoitteiden saavuttaminen näyttää keinotekoiselta. Ja vähintään onnistumisen mittaamista on ongelmallinen.

Analyysia täytyy jatkaa, jotta voimme varmistaa, onko totiaan niin, että hyvinvointivaltio ei vähennä köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Lisäksi onnistumisen tai tehokkuuden mittaaminen on otettava esiin tästä näkökulmasta.

Markkinaindeksin vakiointi

Tarkoituksena on siis löytää hyvinvointivaltion laajuuden ja tulonsiirtojen ja verotuksen jälkeisen köyhyiden välinen yhteys. Tuottaako hyvinvointivaltio köyhyyttä vai vähentääkö se sitä? Köyhy-

den vähenemisen indeksit ja eriarvoisuuden uudelleenjaon indeksit ovat ratkaisseet tämän kysymyksen omalla tavallaan. Ratkaisen kysymyksen tässä toisella tapaa. Tämä toinen tapa perustuu markkinatulon mukaisen indeksin vakioinnin käyttöön. Vertaan tätä tapaa näillä indekseillä saatavaan tulokseen.

On mahdollista tarkastella näitä riippuvuuksia poistamalla markkinatulon jakauman vaikutus. Se tapahtuu vakioimalla tämä indeksi. Tällöin jäljelle jää indeksien markkinatulosta ”puhdas” yhteys hyvinvointivaltion laajuuteen.

Standardit mittarit köyhyysaste (dpi) ja gini (dpi) riippuvat markkinoilla määräytyneestä köyhyysasteesta ja eriarvoisuudesta. Ne mitaavat hyvinvointivaltion kykyä vähentää markkinoiden tuottamaa köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Tehokkuus-käsitteen suhteen asia on ongelmallisempi, sillä sitä muodostettaessa markkinatulon mukainen indeksi on jakajana mukana. Koska se on jakajana mukana, suuret markkinaindeksin arvot kasvattavat tehokkuutta ja päinvastoin. Näyttäisi siis siltä, että tehokkuuden käsitteen muodostamisessa tuli mukaan jossain määrin ”vakiointia”, joko tarkoituksellisesti tai vahingossa; esimerkiksi Kakwani tai Uusitalo ei kommentoi asiaa (Kakwani 1986, 83–86, 136–139; Uusitalo 1988b, 60–61).

Vakiointi voidaan tehdä myös toisella tavalla, jossa käytetään osittaiskorrelaatiokerrointa. Sitä laskettaessa poistetaan markkinatulon mukaisen indeksi-muuttujan vaikutus kahden muun muuttujan välisestä riippuvuudesta eli korrelaatiosta. Jos esimerkiksi haluamme tietää muuttujien sosdpi ja gini(dpi) välisen riippuvuuden, silloin on otettava huomioon, voiko tämä riippuvuus johtua näiden molempien muuttujien riippuvuudesta kolmanteen muuttujaan eli tässä tapauksessa muuttujaan gini(mi). Näin onkin, sosdpi:n ja gini(mi):n riippuvuus on esillä taulukossa 2.

Saatavat vakioidut korrelaatiot ilmaisevat hyvinvointivaltion laajuuden yhteyden köyhyiden ja eriarvoisuuden muutoksiin selkeämmin kuin tehokkuusmittarit. Tämä selkeys tulee sitä kautta, että vakiointi on saatettu täydellisenä voimaan. Tehokkuusmittareissa tämä tapahtui osittain ja vahingossa.

Käytettävissä olevalla tulolla lasketun indeksin arvon ja hyvinvointivaltion laajuuden välillä on odotettu negatiivinen yhteys, eli mitä laajempi on hyvinvointivaltio, sitä pienempi on köyhyys tai eriarvoisuus. Tämä yhteys on sitä voimakkaampi,

Taulukko 3. Köyhyysasteiden, gini-kertoimien ja vastaavien tehokkuuslukujen korrelaatiot hyvinvointivaltion laajuuteen (sosdpi), köyhille suunnattujen tulonsiirtojen ja verojen nettovaikutus (poordpi) ja köyhille suunnatut bruttotulonsiirrot (soc); korrelaatioiden tilastollinen merkitsevyys (p)

	tulokäsitteet brutto ja netto N = 23			tulokäsitteet brutto N = 17		
	sosdpi	poordpi	soc	sosdpi	poordpi	soc
köyhyysaste mi
p
köyhyysaste dpi	-0,63	-0,78	-0,79	-0,76	-0,76	-0,80
p	0,002	0,000	0,000	0,001	0,001	0,000
köyhyysastevaikutus	0,62	0,65	0,76	0,68	0,67	0,71
p	0,002	0,001	0,000	0,004	0,005	0,002
gini(mi)
p
gini(dpi)	-0,60	-0,81	-0,81	-0,70	-0,79	-0,83
p	0,003	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000
uudelleenjakovaikutus	0,62	0,74	0,82	0,68	0,77	0,80
p	0,002	0,000	0,000	0,004	0,000	0,000
Markkinatulon mukainen indeksi on vakioitu, köyhyysaste taulukon yläosa, gini alaosa.						

mitä tarkemmin tulonsiirrot on suunnattu köyhille. Tämä tulos on merkittävä, koska se saatiin vakioimalla markkinatulon mukaan laskettu indeksin arvo. Tätä tulosta voidaan tarkastella myös hyvinvointivaltion vaikutuksen tehokkuutena, ja tällöin tehokkuus on määritelty täysin täsmällisesti jokaisen maan kohdalla, eli markkinaköyhyys ei vaikuta yhteyden suuruuteen, vaan tulonsiirrot vaikuttavat suoraan.

Voimme tämän tuloksen nojalla väittää, että tulonsiirto- ja verotusjärjestelmät vaikuttavat sekä köyhyyttä vähentävästi että eriarvoisuutta lieventävästi, kun näiden järjestelmien yhteys markkinoihin on poistettu.

Mikä sitten on köyhyysastevaikutuksen ja uudelleenjakovaikutuksen indeksien ja hyvinvointivaltion välinen yhteys tällä vakiointiehdolla? Kun verrataan taulukkojen 2 ja 3 köyhyysastevaikutusta ja uudelleenjakovaikutusta, silmiin pistää taulukoiden vastaavien rivien samuus. Nämä yhteydet eivät miltään osin näytä riippuvan markkinatulon mukaisesta indeksin arvosta. Edellä aavistettu ”vakiointi” olisikin siis tosiasia. Vakioinnista ei köyhyysastevaikutusta ja uudelleenjakovaikutusta määriteltäessä ole keskusteltu, mutta asiallisesti näin näyttää tapahtuvan. Tämä tarkoittaa, että nämä mittarit ovat oivia tuomaan esiin hyvinvointivaltion ”puhtaan” vaikutuksen. Eli aiemmin muiden tutkijoiden suulla esiin nosta-

mani epäilyt tehokkuusmittareiden liioittelevasta vaikutuksesta ovat vahvasti paikkansa pitäviä.

Vakiointi on kuitenkin vain menetelmällinen temppu nähdä muuttujien välinen puhdas yhteys, josta häiritsevä tekijä on eliminoitu. Tässä häiritsevä tekijänä oli hyvinvointivaltion vaikutus markkinatulon mukaiseen köyhyytteen ja eriarvoisuuteen. Mutta tosiasiaa taulukon 2 perusteella näyttäisi siltä, että tulonsiirrot eivät vähennä tulonsiirtojen ja verotuksen jälkeistä köyhyyttä. Tämä ero johtuu siitä, että tulonsiirrot kasvattavat markkinatulon mukaista köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Nettovaikutus jää olemattomaksi.

Tehokkuuden ja uudelleenjaon mittarit eivät pelkästään liioittele, ne suorastaan poistavat hyvinvointivaltion kokonaisvaikutuksesta vaikutuksen markkinatulon mukaiseen köyhyytteen ja eriarvoisuuteen, ja jäljelle jää pelkkä tutkimuksen analyyttinen välitulos. Ja tätä välitulosta markkinoidaan lopullisena tuloksena, jos hyvinvointivaltion väitetään olevan tehokas poistamaan köyhyyttä ja eriarvoisuutta.

Tehokkuuden ja uudelleenjaon mittareita ei ehkä olekaan mielekästä käyttää hyvinvointivaltion tehokkuuden mittareina, vaan indekseinä, jotka tiivistävät hyvinvointivaltion laajuuden positiivisen vaikutuksen. Ne kertovat jotain olennaista hyvinvointivaltion tulonsiirtojen ja verotuksen vaikutuksen suunnasta. Ne kertovat, et-

Taulukko 4. Markkinatulon (mipoor) ja hyvinvointivaltion tulonsiirtojen jälkeistä (dpipoor) köyhyyttä selittävät mallit, joissa selittäjinä maiden jako kahteen ryhmään ja tulonsiirtojen osuus käytettävissä olevista tuloista (sosdpi), sekä nämä yhdistävä malli, jossa sosdpi on jaettu köyhille meneviin (poordpi) ja ei-köyhille meneviin tulonsiirtoihin (muudpi)

	mipoor		dpipoor		dpipoor		dpipoor	
	Malli 1	t	Malli 2	t	Malli 3	t	Malli 4	t
vakio	12,91	12,4	8,57	4,4	3,92	0,9	-1,43	-0,7
maat = ylempi	7,31	9,9	7,26	5,6	4,60	1,7	3,35	3,4
maat = alempi	0,00		0,00		0,00	.	0,00	
sosdpi	0,48	7,2	-0,04	-0,3	-0,25	-1,1		
mipoor					0,39	1,2	0,84	6,0
poordpi							-1,40	-7,5
muudpi							0,28	3,5
selitysaste	0,88		0,63		0,66		0,92	
Taiwan on poissa.								

tä hyvinvointivaltio on oikeudenmukainen auttaessaan köyhiä ja tasatessaan tuloja, mutta sitä ne eivät kerro, että hyvinvointivaltio myös kasvat-
taa köyhyyttä, nimenomaan markkinatulon mu-
kaista köyhyyttä. Kuva hyvinvointivaltion tehtä-
vän onnistumisesta jää auki, mutta uudella taval-
la asetetuksi.

Hyvinvointivaltion laajuus ja "regiimit"

Lopuksi palaan kuvioon 1. Markkinatulon mu-
kainen köyhyys on siis selkeässä yhteydessä tulon-
siirtojen laajuuteen. Analyysia voi vielä täsmen-
tää. Kuviossa 1 voi löytää seuraavan maaryhmit-
telyn: ylemmän luottamusvälin yläpuolella olevat
maat ja sen alapuolella olevat maat. Taiwan näyt-
tää olevan tässä jaottelussa poikkeus.

Seuraavaksi tutkin mahdollisuutta, että nämä
kaksi maaryhmää muodostavat omat ryhmän-
sä tai regiiminsä, joissa molemmissa toimii sama
lainalaisuus kuin se, joka kuviossa 1 esitettiin reg-
ressiosuoran avulla. Ylemmässä maaryhmässä tä-
mä lainalaisuus tapahtuu ylemmällä tasolla kuin
alemmassa. Tutkin asiaa muutaman mallin avul-
la, jotka esitän taulukossa 4.

Saadut mallit ovat oikein hyviä. Mallissa 1 vaih-
telusta selittyi 88 prosenttia, kun Taiwan jätet-
tiin analyysistä pois. Näyttää olevan ilmeistä, että
on olemassa sellainen lainalaisuus, jonka mukaan
tulonsiirtojen laajuus on positiivisessa yhteydessä
markkinatulon mukaiseen köyhyyteen.

Ylemmässä maaryhmässä on paljon liberaalis-

ta regiimiä edustavia maita. Nämä maat näyttä-
vät toteuttavan samaa lainalaisuutta, mutta 7,3
prosenttiyksikköä ylemmällä markkinaköyhyy-
den tasolla.

Laajennan ensimmäisessä mallissa (malli 1) esi-
tettyä analyysia ottamalla selitettäväksi tulonsiir-
tojen ja verotuksen jälkeisen köyhyysasteen (dpi-
poor). Esitän sen taulukon 4 malleissa 2–4. Täl-
lä pyrin jatkamaan taulukossa 3 esitettyä mallia
lisäämällä analyysiin regiimin, jotta näkisimme,
miten tässä määritelty regimi-jako vaikuttaa ana-
lyysiin.

Mallista 2 voimme nähdä, että regimi-jako yk-
sin selittää tulonsiirtojen ja verotuksen jälkeis-
tä köyhyyttä, hyvinvointivaltion laajuudella (sos-
dpi) ei näyttäisi tämän jälkeen olevan mitään seli-
tysvoimaa. Toisin sanoen regimi-jako näyttää ole-
van olennainen selittäjä.

Kun kolmannessa mallissa lisätään markkina-
köyhyyttä mittaava muuttuja, jolloin voidaan
odottaa, että tulonsiirtojen laajuuden köyhyyttä
poistava vaikutus tulisi esiin taulukon 3 tapaan,
tätä ei tapahdu. Myös regimi-vaikutus menee ti-
lastollisesti merkityksettömäksi. Jokin sekoitti pa-
kan kesken pelin.

Mikä nyt on vialla? Ainut lisäys taulukon 3
malliin on se, että regimi tuli mukaan ja syyn
täytyy olla siinä, se jotenkin imee voiman muista
muuttujista. Muuttuja mipoor mallissa 3 vastaa
sen vakiointia taulukon 3 tapaan. Ratkaisu on-
gelmaan löytyy käyttämällä hieman eri analy-
simuuttujia. Sen toteutan mallissa 4. Otan käyt-
töön tulonsiirtojen jaon köyhille ja muille mene-

viin. Tämä palauttaa analyysiin selkeyden ja niin huomataan, että regiimi-vaikutus on edelleen olemassa, mutta hieman alemmalla tasolla. Lisäksi köyhille menevien tulonsiirtojen laajuus johtaa köyhyyden alenemiseen ja muille menevien tulonsiirtojen laajuus hieman yllättäen köyhyyden kasvuun. Tälle viimeiselle tekijälle voi olla selityksenä se, että mikäli köyhyysrajan yläpuolella olevat saavat tulonsiirtoja, se nostaa mediaanituloa ja sitä kautta köyhyysrajaa, mikä puolestaan johtaa köyhien määrän kasvuun.

Kaiken kaikkiaan malli 4 on tulkinnallisesti selkeä. Ylemmässä maaryhmässä tulonsiirtojen jälkeinen köyhyys on 3–4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin alemmassa. Köyhille menevät tulonsiirrot alentavat köyhyyttä ja muille kuin köyhille menevät tulonsiirrot nostavat sitä. Tulonsiirtojen jälkeistä köyhyyttä selittävät siis sekä regiimi että kohdistettujen tulonsiirtojen laajuus. Kun kohdistus tapahtuu köyhille, tulonsiirrot vähentävät köyhyyttä, ja kun tulonsiirrot suuntautuvat muille kuin köyhille, köyhyys kasvaa. Koska mallissa 2 muuttuja sosdpi sisältää kahteen suuntaan menevän vaikutuksen, tämä tulonsiirtojen yhteinen laajuus ei saa selitysvoimaa. Tämän takia jako köyhille meneviin ja ei-köyhille meneviin tulonsiirtoihin on lähes välttämätön selitettäessä köyhyyttä.

Edellä tehty maiden jako kahteen ryhmään perustui samasta aineistosta tehtyyn empiiriseen havaintoon. Onko kuitenkin ajateltavissa, että nämä maat edustaisivat kahta regiimiä, joista ylempi maaryhmä on lähellä liberaalista regiimiä ja alempi korporatiivis-sosiaalidemokraattista (Headey & al. 2000) regiimiä? Tai toisin ilmaistuna angloamerikkalaista ja mannermais-pohjoismaista hyvinvointivaltion regiimiä (Uusitalo 1993) – tai lyhyesti USA-EU-regiimejä. Tai hyvinvointivaltiota vapaiden valtioiden ja hyvinvointivaltioiden regiimejä. Venäjän, Unkarin ja Viron määrittelemisen liberaaleiksi valtioiksi on ehkä ennen aikaista. Toisaalta Puolan, Romanian, Slovenian ja Tšekin määrittäminen mannermaista regiimiä edustaviksi valtioiksi kaipaa lisäperustelua. Näiden kuvion 1 muuttujien avulla ryhmiteltyä asetelmaa kuitenkin näyttää tämän tekemäni jaottelun kaltaiselta.

Tämän mukaan korporatiivisten ja pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden tulonsiirrot eivät aiheuttaisikaan markkinoilla esiintyvää köyhyyttä liberaaleja maita enempää, päinvastoin. Näyttäisi siis siltä, että syytä korporatiivisten ja poh-

joismaisten hyvinvointivaltioiden alhaisempaan markkinaköyhyyden asteeseen on etsittävä muualta kuin tulonsiirtojärjestelmän laajuudesta sinänsä. Tärkeäksi lisäselittäjäksi osoittautui siis regiimi.

Emme tiedä, johtuuko tulonsiirtojen kasvu siitä, että markkinatuloissa on työttömyydestä, sairaudesta ym. johtuvaa epäjatkuvuutta, joka ilmenee köyhyytenä, johon hyvinvointivaltion on reagoitava lisäämällä tulonsiirtoja, vai onko kyse päinvastoin siitä, että markkinat sopeutuvat tulonsiirtoihin lisäämällä tätä epäjatkuvuutta eli köyhyyttä. Ovatko tulonsiirrot siis markkinaköyhyyden syy vai seuraus? On hyvinkin mahdollista, että kyse on molemminpuolisesta vuorovaikutuksesta. Tämä näyttää olevan sosiaalinen fakta, joka kaipaa selitystä. Toinen fakta näyttäisi olevan se, että jonkinlainen regiimijaottelu on välttämätöntä tulonsiirtojärjestelmän toiminnan ymmärtämiseksi.

Yhteenveto

Virikkeenä tälle artikkelille oli havainto markkinatuloköyhyyden ja hyvinvointivaltion laajuuden välisestä voimakkaasta positiivisesta yhteydestä 23 maan aineistossa (kuvio 1). Sama päti myös eriarvoisuuden suhteen. Lisätaustan antoi Korven ja Palmén artikkelissa esitetty tulonsiirtojen uudelleen jakavan vaikutuksen (eli tässä myös tehokkuudeksi nimetyn) ja hyvinvointivaltion laajuuden välinen voimakas positiivinen suhde; tätä myös on pidetty hyvinvointivaltion keskeisenä ideana. Ongelmaksi tuli kysymys, voiko näin määritelty tehokkuus johtua pelkästään markkinatulon jakaumasta. Ja jos hyvinvointivaltio lisää (markkina)köyhyyttä, niin poistaako hyvinvointivaltion köyhyyspolitiikka nettomääräistä köyhyyttä ja eriarvoisuutta.

Tulosten mukaan tällaista nettovaikutusta ei näytä olevan. Hyvinvointivaltio yhdessä markkinoiden kanssa ensin synnyttää köyhyyttä ja sitten poistaa sitä.

Kirjallisuuskatsaus toi selvästi esiin sen, että hyvinvointivaltio vaikuttaa monin tavoin markkinoihin. Tämän vaikutuksen tiedetään olevan markkinatulon mukaista suhteellista köyhyyttä ja eriarvoisuutta lisäävää. Mutta tätä köyhyyden lisäystä ei ole otettu huomioon tulonjakopolitiikan vaikutusta eli hyvinvointivaltion tulonsiirtojen köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämispolitiikan te-

hokkuutta arvioitaessa. Tämä tutkimus kohdistuu juuri tämän seikan huomioon ottamiseen.

Vakioituani markkinatulon mukaisen indeksin arvon huomasi, että käytetyt tehokkuusindeksit ovat aivan kelpoja, jopa erinomaisia, mittaamaan hyvinvointivaltion laajuuden positiivista, markkinoiden jälkeistä köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävää vaikutusta. Indeksien määritelmään tosin näyttää sisältyvän karkea markkinaindeksillä vakiointi. Hyvinvointivaltion laajuuden köyhyyttä ja eriarvoisuutta poistava vaikutus on selvänä olemassa, kun tarkastellaan sitä tilanteessa, jossa kaikkien maiden markkinatulon mukainen köyhyys on vakioitu.

Tämän lisäksi vahvistui tutkimuksen lähtökohdan havainto. Tulonsiirtojen laajuus on voimakkaassa positiivisessa korrelaatioissa markkinatulolla mitatun indeksin, köyhyysasteen ja gini-kertoimen kanssa. Tämä yhteys on regiimeistä riippumaton, mutta toteutuu liberaalia regiimiä edustavissa maissa korkeammalla markkinaköyhyyden tasolla kuin muissa maissa.

Tulonsiirtojen köyhyyttä lisäävästä luonteesta emme siis pääse vaihtamalla regiimiä, ainoastaan kurjuus lisääntyy (köyhiä 7 prosenttiyksikköä enemmän). Liberaalin regiimin maat tarvitsivat lisää tulonsiirtoja päästäkseen samalle hyvinvoinnin tasolle muiden maiden, esimerkiksi EU-maiden kanssa.

Kehä on siis, regiimistä riippumatta, olemassa. Se ei välttämättä ole huono asia. Tulonsiirtojärjestelmä kuuluu asiaan, ja mitä laajempi, sen parempi. Mitä laajempi se on, sitä vaikuttavampi se on.

Tuloksen täytyy johtua jostain hyvinvointivaltiossa tapahtuvasta prosessista, eli markkinat sopeutuvat tulonsiirtojärjestelmään. Sopeutuminen tapahtuu siten, että markkinoilla syntyy lisää köyhyyttä. Tämä voi tapahtua monella tapaa, mihin tällä analyysillä ei voi pureutua. Yksi syy voi olla se, että palkat ovat liian alhaisia ja niitä täytyy täydentää tulonsiirroilla. Jos näin on, tulonsiirrot laskevat palkkoja. Markkinat voivat myös jaksottaa työn käyttöä siten, että työntekijät ovat osan aikaa työttömänä tai muutoin kotona tai työn ulkopuolella ja osan aikaa työssä eli osan aikaa palkkaa saavia ja osan aikaa tulonsiirtoja saavia. Ilman suhteellisen runsaita tulonsiirtoja tämä järjestelmä ei toimisi hyvin, joten tulonsiirrot tavallaan ruokkivat tämän järjestelmän toimintaa. Seurauksena ainakin markkinaköyhyys kasvaa ja sitä täytyy seuraavaksi tulonsiirroilla poistaa.

Tutkimustulosten voimakas riippuminen mukana olevista maista antaa aiheen epäillä, onko tässä toteutettu menetelmä validi. Korrelaatioanalyysin (tämä koskee yleensä kaikkea mallintamista, mistä olen edellä antanut esimerkkejä) tekeminen koko maajoukolle on ehkä liian karkea menetelmä löytää lainalaisuuksia. Tämä metodologinen keskustelu on käynnissä.

Hyvinvointivaltion politiikan teon kohteen määrittelemisen pelkästään markkinoiden jälkeiseksi köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi saattaa olla tiensä päässä; se ei pääse tavoitteeseensa. Markkinat reagoivat jo nyt hyvinvointivaltion tulonsiirtoihin, ja reaktio on voimakkaan negatiivinen, köyhyyttä ja eriarvoisuutta lisäävä. Positiivista on se, että hyvinvointivaltion tuotos on annetun lähtötilanteen jälkeisessä tilanteessa köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävä.

Tämä tulos sopii hyvin kannustavuuskeskusteluun. Hyvinvointivaltion runsaat etuudet johtavat markkinoilla ilmenevän köyhyyden lisääntymiseen ja työttömyys on yksi markkinaköyhyyden ilmiö. En ole kuitenkaan valmis tekemään sellaista johtopäätöstä, että työttömyyttä on siksi, että sosiaalietuudet ovat liian runsaita (erityisen runsaita markkinatulon mukaan köyhiksi luokitetuville) ja johtavat työvoiman tarjonnan laskuun ja sitä kautta työttömyyden nousuun. Mutta aivan ilmeiseltä näyttää, että työttömyys ja sen mukanaan tuoma köyhyys ja hyvinvointivaltion laajuus ovat jollain tavalla yhteydessä toisiinsa. Ehkä työttömyys on osa kapitalistisia markkinoita ja itse kapitalistiset markkinat tai markkinavoimat vaativat laajan hyvinvointivaltion olemassaoloa; sen osana on köyhien avustaminen. Tämä vaatimus on kasvanut hiljalleen elimelliseksi osaksi elinkeinoelämän toimintaa. Tässä saatu tulos on yksi näkökulma tähänkin tutkimukseen ja keskusteluun.

Tämä analyysi ei kuitenkaan paneudu siihen prosessiin, miksi tulonsiirrot aiheuttavat markkinaköyhyyttä tai/ja markkinaköyhyys tulonsiirtoja. Tämä analyysi päättyy tämän yhteyden olemassaolon ja suunnan toteamiseen ja vahvistamiseen. Hieman mahdollista jatkoanalyysin suuntaa avasin osoittamalla, että markkinatulon mukainen köyhyys näyttää olevan samansuuntaisessa yhteydessä tulonsiirtojen laajuuteen sekä liberaalia että korporatiivis-pohjoismaista tyyppiä edustavassa hyvinvointivaltioryhmässä. Tämän suuntainen jatkotutkimus voisi hyvin jatkaa sitä tutkimusperinnettä, jota tässä artikkelissa edustivat

Walter Korpi ja Joachim Palme (1998), Stephanie Moller kumppaneineen (2003), David Bradley kumppaneineen (2003) ja Andreas Bergh (2005), jotka jatkavat hyvinvointivaltion mekanismien tutkimista osittain tästä lähtökohdasta.

Hyvinvointivaltion täytyy ottaa ohjelmaansa markkinoiden jälkeisen köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen lisäksi myös itse markkinoihin vaikuttaminen, jotta markkinat eivät pääsisi toimimaan hyvinvointivaltion tavoitteiden vastaisesti, kuten nyt tapahtuu. Tämän osoitin tässä artikkelissa. Mitä ilmeisimmin toimet itse tulonsiirto- ja verotusjärjestelmässä eivät riitä. On

löydettävä positiivisia kehiä negatiivisten sijaan.

Hyvinvointivaltiotutkimus tarvitsee yleisten tavoitteiden eli köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen tutkimisen lisäksi markkinatulojen ja tulonsiirtojen välisen vuorovaikutuksen tutkimusta, jotta voisimme ymmärtää edellä kuvattujen ja analysoitujen prosessien lainomaisuuksia. Hyvinvointivaltio voisi ottaa tavoitteekseen myös markkinatulon mukaisen köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämisen, eikä pelkästään markkinoiden synnyttämien epäkohtien korjaamisen, kuten tähän mennessä. Tämä tutkimus osaltaan näytti sen, että tällä saralla riittää töitä.

KIRJALLISUUS

- BEHRENDT, CHRISTINA: *At the Margins of the Welfare State*. Burlington, USA: Ashgate, 2002
- BERGH, ANDREAS: *On the Counterfactual Problem of Welfare State Research: How Can We Measure Redistribution?* *European Sociological Review* 21 (2005): 4, 345–357
- BRADLEY, DAVID & HUBER, EVELYNE & MOLLER, STEPHANIE & NIELSEN, FRANÇOIS & STEPHENS, JOHN D.: *Distribution and Redistribution in Postindustrial Democracies*. *World Politics* 55 (2003), 193–228
- FRTZELL, JOHAN & RITAKALLIO, VELI-MATTI: *Societal Shifts and Changed Patterns of Poverty*. Working Paper 393. Syracuse: Luxembourg Income Study, Maxwell School of Citizenship and Public Affairs, Syracuse University, 2004
- HEADEY, BRUCE & GOODIN, ROBERT E. & MUFFELS, RUUD & DIRVEN, HENK-JAN: *Is There a Trade-off Between Economic Efficiency and a Generous Welfare State? A Comparison of Best Cases of 'the Three Worlds of Welfare Capitalism'*. *Social Indicators Research* 50 (2000), 115–157
- JÄNTTI, MARKUS & DANZIGER, SHELDON: *Income Poverty in Advanced Countries*. P. 309–378. In: Atkinson, A. B. & Bourguignon, F. (eds): *Handbook of Income Distribution*. New York: Elsevier Science, 2000
- KAKWANI, NAKAK: *Analyzing redistribution policies. A study using Australian data*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, 1986
- KIM, HWANJOON: *Do Welfare States Reduce Poverty? A Critical Shortcoming in the Standard Analysis of the Anti-Poverty Effect of Welfare States*. Working paper 233. Luxembourg: Income Study, 2000
- KORPI, WALTER & PALME, JOAKIM: *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries*. *American Sociological Review* 63 (1998): 5, 661–687
- LANDMAN, TODD: *Comparative Politics and Human Rights*. Human Rights Working Papers. Essex: Department of Government, University of Essex, 2000
- MAHONEY, JAMES: *Strategies of Causal Inference in Small-N Analysis*. *Sociological Methods & Research* 28 (2000): 4, 387–424
- MARX, KARL: *Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua*. Osa 1. Moskova: Kustannusliike Edistys, 1974
- MOLLER, STEPHANIE & BRADLEY, DAVID & HUBER, EVELYNE & NIELSEN, FRANÇOIS & STEPHENS, JOHN D.: *Determinants of Relative Poverty in Advanced Capitalist Democracies*. *American Sociological Review* 68 (2003): 1, 22–51
- PALME, JOAKIM: *The Welfare State and Equality: Institutions and Income Inequality in a Comparative Perspective*. INED European comparative seminar, Paris 2003
- RINGEN, STEIN: *The Possibility of Politics. A Study in the Political Economy of the Welfare State*. Oxford: Clarendon Press, 1987
- RINGEN, STEIN: *Can Inequality Be Reformed?* *Czech Sociological Review* 4 (1996): 1, 19–28
- UUSITALO, HANNU: *Redistribution and equality in the welfare state: An effort to interpret the major findings of research on the redistributive effects of the welfare state*. *European Sociological Review* 1 (1985): 2, 163–176
- UUSITALO, HANNU: *Köyhyys hyvinvointivaltion koe-tinkivenä. Hyvinvointivaltio ja köyhyys Suomessa 1966–85*. S. 37–46. Teoksessa: *Pitkäsillan pohjoispuolelta. Periaatteista eri aatteisiin. Sosiaalihal-litus 20 vuotta*. Juhlakirja. Helsinki: Sosiaalihal-litus, 1988. 1988a
- UUSITALO, HANNU: *Muuttuva tulonjako. Hyvinvointi-valtion ja yhteiskunnan rakennemuutosten vaikutukset tulonjakoon 1966–1985*. Helsinki: Tilasto-keskus, 1988. 1988b
- UUSITALO, HANNU: *Pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvot ja käytäntö*. S. 59–95. Teoksessa: Andersson, J. O. & Hautamäki, A. & Jallinoja, R. & Niini-luoto, I. & Uusitalo, H. (toim.): *Hyvinvointival-tio ristiiallokossa. Arvot ja tosiasiat*. Juva: Sitra, WSOY, 1993.

ENGLISH SUMMARY

Seppo Sallila: The welfare state and the market (Hyvinvointivaltio ja markkinat)

One of the key ideas of the welfare state is to reduce poverty and inequality. The impacts of this policy have been measured by indices describing the efficiency of redistribution and the reduction of poverty. According to these indices, welfare state comprehensiveness is closely coupled with the effectiveness of both redistribution and the reduction of poverty. From this the conclusion has been drawn that income transfers and taxation in the welfare state are highly successful in achieving their task.

These indices have been based on market income inequality or poverty, i.e. they ignore the fact that the welfare state also influences the formation of income in the market. Income transfers may have the effect of lowering wages in the lowest income brackets; many households are in receipt of housing allowance, for instance, while in wage employment. Income transfers may be passed on to the prices of goods and services and in this way have far-reaching impacts on the market. This study does not go into the various manifestations of this effect, but focuses on the significance of this effect in assessing the success of the welfare state. In other words, the aim is to demonstrate the significance of the starting-point for the outcome.

The population of the study consists of people of working age, which eliminates the role of pensions from the picture drawn of the welfare state. The obser-

vation unit consists of the 23 countries included in the Luxembourg Income Study (LIS).

According to the results, welfare state comprehensiveness is closely coupled with poverty as defined according to market income. The greater the volume of welfare state income transfers, the greater the extent of market income poverty and inequality. It follows that market income poverty and inequality cannot be taken as a starting-point in the assessing the success of the welfare state. When this effect is taken into account and the impact of income transfers added, i.e. when we consider the overall effect of the welfare state, it turns out is that welfare state income transfers neither increase nor decrease poverty and inequality.

When the countries concerned are divided into two regimes, i.e. the liberal and the combined corporatist-Nordic regime, the patterns observed above seem to have similar effects in both cases. However, the extent of disposable income poverty is 3–4 percentage points and market income poverty some 7 percentage points higher in the liberal regime than in the corporatist-Nordic regime. The regime emerged as major determinant of poverty.

This result, however, is sensitive to the countries included in the analysis.

KEY WORDS

Welfare state, poverty, inequality, redistribution, effectiveness